

УДК 316.772.4

О.М. Костюченко

НЕВЕРБАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦІВ МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

У статті розглядається невербально-комунікативна компетентність як важливий фактор професійної діяльності спеціалістів масових комунікацій. На основі емпіричного дослідження автор демонструє особливості невербально-комунікативної компетентності фахівців-медійників.

Ключові слова: невербально-комунікативна компетентність, фахівці масових комунікацій.

В статье рассматривается невербально-коммуникативная компетентность как важный фактор профессиональной деятельности специалистов массовых коммуникаций. На основе эмпирического исследования автор демонстрирует особенности невербально-коммуникативной компетентности специалистов-медийщиков.

Ключевые слова: невербально-коммуникативная компетентность, специалисты массовых коммуникаций.

The article deals with non-verbal communicative competence as an important factor in professional activities of mass media specialists. On the basis of empirical research the author defines the peculiarities of non-verbal communicative competence of mass media specialists.

Key words: non-verbal communicative competence, mass media specialists

Постановка проблеми. В умовах розвитку інформаційного суспільства та інформатизації усіх сфер соціального середовища важливу роль відіграють суб'єкти інформаційної діяльності, які забезпечують ефективний комунікативний процес та концептуалізацію інформаційного простору. До таких суб'єктів передусім належать фахівці сфери масової комунікації (журналісти, фахівці зі зв'язків із громадськістю, редактори, рекламисти), на яких покладено функцію збору, обробки і поширення інформації на цільову аудиторію з метою гармонійного розвитку суспільства. З динамікою інформаційних технологій та оперативністю циркуляції інформаційних потоків, сучасний фахівець масових комунікацій повинен бути перманентно включений у професійне середовище. Спеціалісти-медійники функціонують у системі професій «людина-людина», відтак важливу роль в ефективності їх професійної діяльності відіграє рівень комунікативної компетентності, зокрема невербальна складова спілкування у контексті створення і поширення інформаційного продукту в тому чи іншому соціальному середовищі.

Актуальність дослідження. Для забезпечення ефективності професійної діяльності сучасного фахівця масових комунікацій неабиякої актуальності набуває операціоналізація та дослідження поняття невербально-комунікативної компетентності у процесі здійснення фахових обов'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика невербально-комунікативної компетентності як особистості, так і суб'єкта професійної діяльності загалом становить фрагментарні дослідження вчених. Окремим аспектам ролі невербально-комунікативної компетентності у різних сферах життя людини присвячені праці Г. Андрєєвої, Л. Балабанової, С. Блека, О. Бодальова, І. Вікентьєва, Ж. Годфруа, А. Дайян, А. Деркача, Д. Доті, Ю. Жукова, Ю. Крижанської, С. Максименка, Б. Обрителька, Ф. Панкратова, Л. Петровської, Л. Петровського, Г. Почепцова, Н. Растяннікова, Є. Ромата, П. Третьякова, У. Уеллса тощо. Утім, дослідження невербально-комунікативної компетентності фахівців масових комунікацій залишилося поза увагою сучасних науковців.

Метою статті є дослідження на основі аналізу праць зарубіжних і вітчизняних науковців поняття невербально-комунікативної компетентності як змістового компонента професійної діяльності спеціалістів із масової комунікації, а також здійснення емпіричного вивчення особливостей невербальної комунікації фахівців-медійників.

Виклад основного матеріалу. Невербально-комунікативна компетентність є складовою комунікативної компетентності особистості загалом, яка характеризується здатністю встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування [2, с. 17]. Вона передбачає уміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти і бути зрозумілим для партнера зі спілкування. Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між людьми. Цей досвід набувається не тільки у процесі безпосередньої взаємодії, а також опосередкованої, в тому числі з літератури, театру, кіно, з яких людина отримує інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісної взаємодії і засоби їх вирішень. У процесі опанування комунікативної сфери

людина запозичує з культурного середовища засоби аналізу комунікативних ситуацій у вигляді словесних і візуальних форм [4]. Передача будь-якої інформації можлива лише за допомогою знаків, точніше, знакових систем. Розрізняють вербальну і невербальну комунікації, що використовують різноманітні знакові системи. Відповідно до цього можна виділити вербальний і невербальний рівень комунікативної складової компетентності в спілкуванні. Вербальна комунікація використовує в якості знакової системи людську вимову, природну звукову мову, тобто систему фонетичних звуків, що включає два принципи: лексичний і синтаксичний [1, с. 122].

Зрозуміло, що комунікативна компетентність передбачає також вміння інтерпретувати невербальні прояви інших людей. Тут виникає серйозна проблема: якщо у вербальній комунікації за кожним словом стоїть більш-менш визначений зміст, то в невербальній системі комунікацій не тільки важко поставити зміст у відповідність знаку, але й взагалі виділити знак, тобто одиницю аналізу в цій системі комунікації. У соціальній психології було декілька спроб вирішити цю проблему. К. Бердвістл запропонував одиницю тілорухів людини – кін, або кінему. «Окремий кін самостійного значення не має, при його зміні змінюється вся структура» [1, с. 128]. Йому належить ідея побудови словника тілорухів, тобто визначеному тілоруху приписувалося визначене значення.

Б. Екманом був запропонований варіант аналізу невербальної комунікації, у якому фіксувалися емоції за зовнішніми («знаковими») проявами особи, що дозволяло певною мірою реєструвати той чи інший характер невербальної комунікації. Хоч і вдається описати визначений «каталог» жестів у різноманітних національних культурах, проте проблема інтерпретації невербальної комунікації залежно від конкретної ситуації залишається дещо не вирішеною [6].

Варто зазначити, що невербальна комунікація відіграє неабияку роль у професійній діяльності фахівців масових комунікацій, адже успіх у спілкуванні значною мірою залежить від уміння встановлювати довірливий контакт зі співбесідником. Розуміння мови міміки та жестів дозволяє фахівцеві масових комунікацій більш точно визначити позицію співбесідника. Читаючи жести, він здійснює зворотну дію, котра відіграє визначну роль в цілісному процесі соціально-перцептивної взаємодії, а сукупність жестів і міміки є важливою складовою такого зв'язку [3, с. 93-94].

Для того, щоб встановити особливості невербально-комунікативної компетентності фахівців масових комунікацій, що є основним завданням нашого дослідження, ми скористалися методикою визначення рівня перцептивно-невербальної компетентності (Г. Я. Розен) [5, с. 245-246].

Для проведення дослідження особливостей невербально-комунікативної компетентності фахівців масових комунікацій ми опитали журналістів друкованих та електронних ЗМІ (частково м. Київ, м. Рівне, м. Острог, м. Тернопіль). Вибірка складала 183 респонденти, з яких 106 осіб становили жінки, 77 – чоловіки.

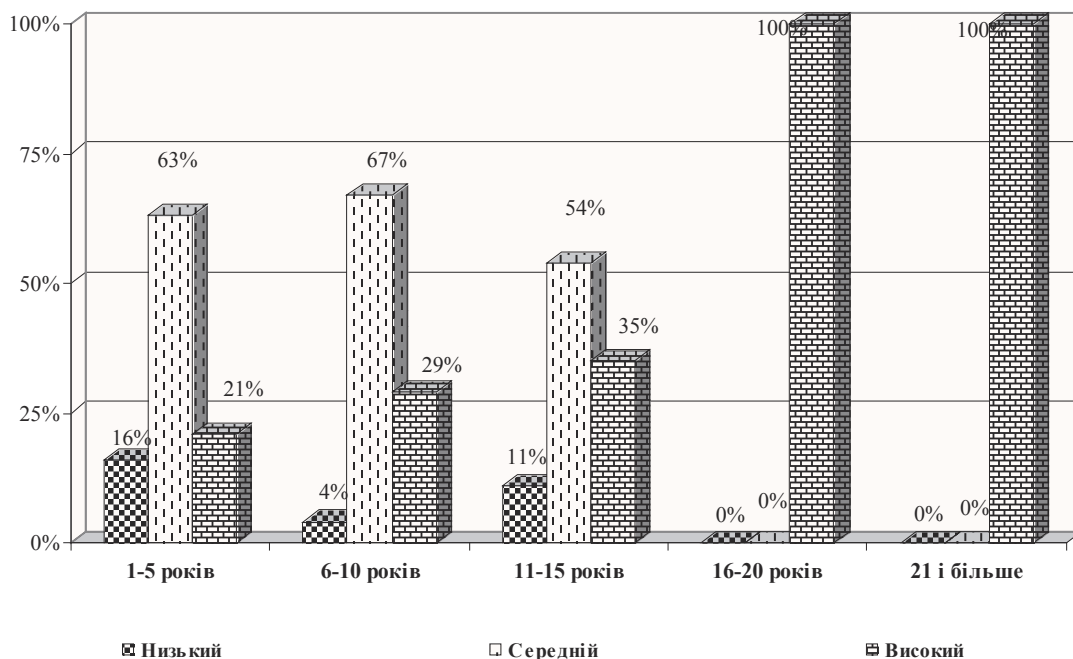

Рис. 1. Розподіл рівня перцептивно-невербальної компетентності (Г. Розен) фахівців масових комунікацій відповідно до стажу роботи, у %

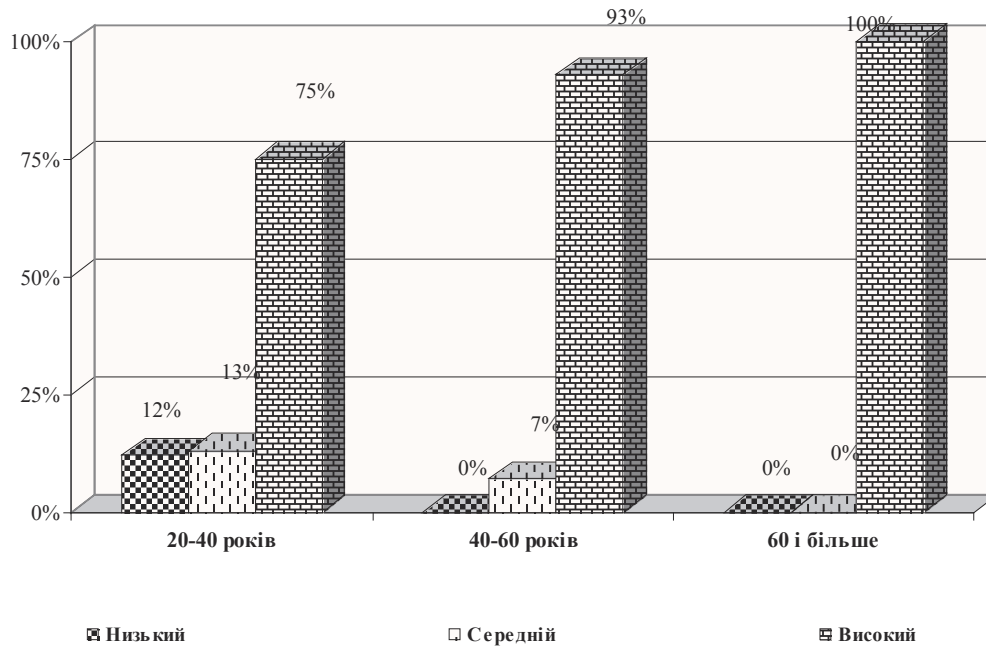

Рис. 2. Розподіл рівня перцептивно-невербальної компетентності (Г. Розен) фахівців масових комунікацій відповідно до віку, у %

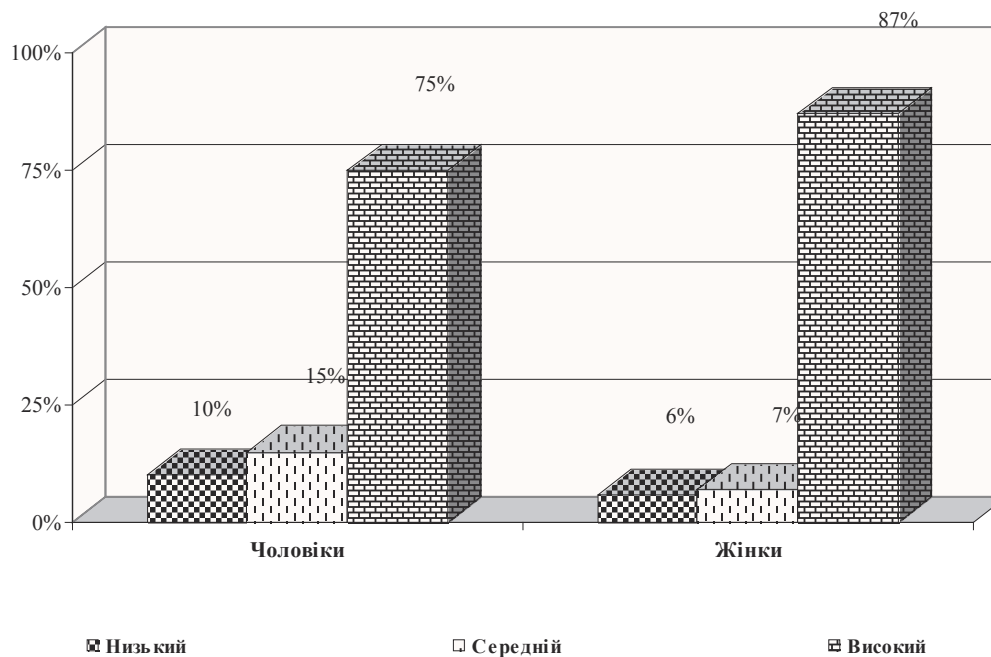

Рис. 3. Розподіл рівня перцептивно-невербальної компетентності (Г. Розен) фахівців масових комунікацій відповідно до статі, у %

На основі результатів методики визначення рівня перцептивно-невербальної компетентності (Г. Розен), ми побачили, що у фахівців зі стажем роботи 1-5 років високий рівень перцептивно-невербальної компетентності складає 21%, середній – 63%, низький – 16% (рис. 1). У фахівців зі стажем 6-10 років високий рівень перцептивно-невербальної компетентності становить 29%, середній і низький – відповідно 67% і 4%. У спеціалістів-медійників, стаж яких 11-15 років, високий рівень перцептивно-невербальної компетентності становить 35%, середній – 54%, низький – 11%. Фахівці зі стажем роботи 16-20 років та 21 рік і більше, відповідно до результатів емпіричного дослідження, характеризуються лише проявом високого рівня перцептивно-невербальної компетентності, питома вага якого дорівнює 100% респондентів.

Відповідно до вікової періодизації у фахівців, вік яких 20-40 років, високий рівень перцептивно-невербальної компетентності становить 75%, середній – 13%, низький – 12%, у фахівців, віком 40-60 років високий рівень перцептивно-невербальної компетентності становить 93%, середній і низький – відповідно – 7% і 0% (рис. 2). З діаграми бачимо, що фахівцям, віком 60 років і більше, притаманний лише високий рівень перцептивно-невербальної компетентності, питома вага якого – 100%.

За статевими характеристиками з рисунка 3 видно, що у чоловіків високий рівень перцептивно-невербальної компетентності становить 75%, середній рівень – 15%, низький – 10%. У жінок високий рівень перцептивно-невербальної компетентності становить 87%, середній і низький рівні – відповідно 7% і 6%. Відтак у жінок-фахівців масової комунікації показники рівня невербальної компетентності дещо переважають порівняно з чоловіками.

Висновки. На основі результатів емпіричного дослідження, ми побачили, що у фахівців масової комунікації з більшим стажем роботи та з віком показники невербально-комунікативної компетентності як важливої складової професійної діяльності зростають і досягають навіть показника 100%. На це, очевидно, впливають практичний досвід, розвиток професійних умінь і навичок, широта світогляду фахівця тощо. З огляду на це, знання мови жестів і рухів дозволяє спеціалістові-медійнику не лише краще розуміти співбесідника, а й (що найважливіше) передбачити, яке враження справило на нього почуте ще до того, як він висловиться з цього приводу. Така безслівна мова попереджує про те, чи варто змінити свою поведінку чи зробити щось інше, аби досягти потрібного результату.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо у розробці концептуальних підходів щодо емпіричного вивчення невербально-комунікативної компетентності фахівців масових комунікацій залежно від конкретної спеціалізації.

Література:

1. Андреева, Г.М. Социальная психология [Текст] / Г.М. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 1998. – 373 с.
2. Жуков, Ю.М. Диагностика и развитие компетентности в общении [Текст] / Ю. М. Жуков, Л.А. Петровская, П. В. Растянный. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1990. – 142 с.
3. Костюченко, О. М. Психологічні особливості розвитку соціальної перцепції майбутніх фахівців галузі масових комунікацій [Текст] : дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Костюченко Олександр Миколайович. – Острог, 2012. – 220 с.
4. Краткий психологический словарь [Текст] / Ред.-составитель Л. А. Карпенко; под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – Ростов-н/Д: «Феникс», 1998. – 512 с.
5. Фетискин, Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности малых групп [Текст] / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. – М. : Изд-во Института психотерапии, 2005. – 490 с.
6. Экман, П. Психология лжи. Обмани меня, если сможешь [Текст] / П. Экман. – 2-е издание. – СПб.: Питер, 2010. – 304 с.